

"הסופר לא יודע הכול"

הסופר לא יודע הכול. הסופר עובד גם בלא מודע שלו, והרבה דברים נכתבים לא מתוך מחשבה ברורה מלכתחילה. פעמים רבות בפרק הראשון נמצא בעצם הדנ"א של הסיפור. הדנ"א הזה הוא כמו של תינוק – אתה לא יודע מה יצא מהתינוק הזה, אבל אתה יודע שיש בתוכו משהו שאחר כך יתפתח, וכל הרכיבים כבר נמצאים.

זו הייתה הפעם הראשונה שהרשיתי לעצמי לכתוב על אישה כגיבורה ראשית שמובילה את הרומן מתחילתו ועד סופו. הופיעו נשים ביצירותיי – בהתחלה בהיסוס רב, כדמויות מעורפלות. במאהב זו הייתה הפעם הראשונה שנתתי לאישה להיות אחת משש הדמויות שמאכלסות את הספר, אבל כל כך חששתי שאחטיא בדמות הזאת שנתתי אותה דרך החלומות. זו הייתה מין התחמקות מעמידה פרונטלית מול האישה עצמה, אישה בוגרת. לאחר מכן הופיעו נשים כחלק ממקהלת הדמויות, אבל הן לא היו המובילות הראשיות של היצירה. מלבד באש ידידותית, ששם הבעל והאישה קיבלו תפקידים שווים ברומן – פרק אחד עסק בבעל ופרק אחד באישה. שם התאמנתי על מקומה של האישה. הגיעה השעה בגיל המופלג הזה להתמודד עם דמות של אישה, ובחרתי בנוגה.

השאלה מדוע נוגה סירבה ללדת ילדים הייתה נתון שלא ידעתי להסביר אותו, אף שהרגשתי אותה היטב בפנים. כלומר, ידעתי מיהי, אבל לא יכולתי להסביר את הדבר הזה המסוים שהוא בעצם עניינו של הספר. אני מכיר זוגות כאלה גם סביבי, ותמיד הוטרדתי מן השאלה הזאת. העניין הזה גם גרם לי בהתחלה איזושהי התנגשות עם הפמיניסטיות, כאשר במקום כלשהו שורה ממה שאומר אוריה השתרבבה לריאיון אתי, כביכול אלו דברים שאני אמרתי – שלא להוליד ילדים זו איזושהי נכות. קיבלתי תגובות מאוד רגוזות מצד פמיניסטיות, אף על פי שהרצון שלא להוליד ילדים הוא לא רק עניין של נשים, ויש גם גברים שלא רוצים להוליד ילדים.

אם כן, הייתי צריך לפצח גם לעצמי וגם לקורא את התהליך של ההבנה למה נוגה לא רוצה ללדת ילדים, וגם לנסות לשנות את ההחלטה הזאת, כיוון שהיא באה לספר כשהחלטה כבר גמורה, כבר נעשתה. ולא רק שהיא נעשתה, איש גם לא מטריד אותה בנושא – לא הוריה ולא אחיה ולא איש מן הסביבה. כולם מקבלים למעשה את ההחלטה שלה כדבר מוגמר. וצריך הייתי גם להבין את ההחלטה וגם לקעקע אותה בעת ובעונה

* דברים שאמר הסופר בסיום רב־השיח על ספרו.

אחת. כלומר, לקעקע דבר שלא לחלוטין הבנתי, אבל אמרתי לעצמי שאני מוכרח לקעקע את ההחלטה הזאת. נוגה בת 42. היא הייתה נשואה ופירקה את הנישואים בגלל העניין הזה של אי-הרצון ללדת ילדים, אף שהיא אהבה את בעלה, וגם בעלה אהב אותה מאוד. הייתי צריך לקעקע את ההחלטה, ולא באופן ישיר – לא שמישהו יבוא וישכנע אותה שזה לא נכון – אלא באופן עקיף לגמרי.

בית המשפחה ממוקם בשכונה חרדית פלורליסטית בירושלים – מקור ברוך. מסוג השכונות שאני וכמה מחבריי נולדנו בהן, שהיו בשעתן שכונות מאוד פלורליסטיות וחיו בתוכן דתיים וחילונים, והייתה בהן איזה מין סובלנות דתית – שכונות כמו כרם אברהם, גאולה ועוד. במין שכונת ביניים כזאת מיקמתי את הבית של הוריה. הם היו החילונים האחרונים בשכונה החרדית הזאת, והיה להם מין מודוס ויווני עם השכנים בבית שלהם. נוגה עזבה את הארץ – לא משום שנגינתה לא הייתה ברמה, אלא משום שאין הרבה משרות לנבלניות בישראל, וגם אין תפקידים רבים לנבל בכלל. היא גם לא עזבה את ישראל מתוך אידאולוגיה, היא רצתה לחפש משרה שתספק את האהבה שלה. ואז היא מוזמנת לבוא ארצה לשלושה חודשים לאחר שאביה נפטר. האח דורש מהאם לעבור לדיור מוגן בתל אביב לידו, מאחר שהוא לא יכול לרוץ כל הזמן כדי לטפל בה כאשר קורה לה משהו או כאשר היא חולה. הוא אומר, די, כשאת ואבא הייתם יחד בירושלים דאגתם אחד לשני; אבל עכשיו כאשר אבא מת, בואי תגורי על ידי בתל אביב. האם מוצאת דיור מוגן שהיא יכולה לנסות אותו לשלושה חודשים. בשלושת החודשים האלה צריך להביא מישהו לשמור על הדירה – הדירה הזאת היא בדמי מפתח, ובעל הבית רוצה אותה בחזרה; וגם בגלל העובדה שההורים שלה, משום שלא היו להם נכדים בירושלים, ומשום שהסתובבו שם ילדים דתיים, מתוך איזשהו געגוע או רעב לנכדים הם הזמינו את הילדים הדתיים האלה לדירה לראות טלוויזיה, שאסורה להם לגמרי; הייתה להם איזו אמונה שהם יעשו אותם לחילונים. חילונים הם לא יהיו, אבל בינתיים הם משתעשעים ונכנסים לדירה דרך החלונות ובעזרת מפתח שהם שכפלו לעצמם.

נוגה באה לדירה הזאת לשלושה חודשים, ואחיה מציעה לה את התפקיד של ניצבת. הוא אומר לה, את נמצאת כאן שלושה חודשים, אין לך מה לעשות, לקחת חופשה ללא תשלום ממקום עבודתך, בואי ותהיי ניצבת בסרטים; תרוויחי קצת כסף כדי להתקיים, וגם יהיה לך יותר מעניין ולא תשבי ותשתעממי. דרך תפקידי הניצבות, שאינם קשורים לחלוטין לסירוב ללדת ילדים, היא בעצם מגיעה לכלל זעזוע בהחלטה שהייתה כבר בשלה וגמורה אצלה. זהו בעצם הניסיון הכללי. יש לנו בחיים החלטות שכבר עשינו אותן ואנחנו שלמים לגמרי אתן, ואז הן נסדקות בעקיפין. כלומר, העניין העקיף שסודק לנו החלטות שהן כבר גמורות ובשלות דווקא מפני שהוא אינו מתעמת ישירות עם ההחלטה; דווקא העקיפין שלו, האי-ישירות שלו ואי-הקשר לעניין הוא שיוצר את הסדק הזה.

המילה "ניצבת" היא מילה חזקה מאוד בעברית – המילה והתפקיד הזה של הניצבות. יש משהו מאוד חזק במילה "ניצב". באנגלית אומרים the extra, שזו מין מילה צדדית; ואילו "ניצב" – זה ניצב ועומד. אגב, גם הנבל הוא ניצב, הוא בעצם פסנתר שניצב. וגם המילה עצמה "ניצב" יש לה איזה הוד והדר: פרשת ניצבים, אמו של דוד נקראה ניצבת וגם הדרגה במשטרה.

באחד התפקידים של הניצבות נוגה משחקת משתתפת בחבר מושבעים:

עם הדמדומים מעמידים מול שורות המושבעים שני זרקורים נוספים. ואז מגיעה תהלוכה של בעלי גלימות – תובע וסנגור ושופט, שנעלמים כולם בכיתה שהפכה לבית-הדין עצמו. שני גברתנים במדים לא-מזוהים מובילים את הנאשמת, אזוקה בידיה, ומעבירים אותה כמה וכמה פעמים לפני המושבעים. נוגה מזהה בה את האשה הצעירה והנאה שנתנה לה בבוקר את הרדיד האדום המבושם שלה. עכשיו כבר נמחק האיפור מפניה והיא חיוורת מאוד, עיגולים שחורים מעטרים את עיניה, בגדיה אפורים, הליכתה אטית-מהורהרת, כאילו פשעה נותן בה מחשבות. עיניה חולפות על-פני המושבעים, וכשהיא מזהה את הרדיד האדום על צווארה של הניצבת היא נדה בראשה ונעצרת מולה כמבקשת לומר דבר-מה, אלא שלא ניתן לה טקסט לכך. אבל הבעת הצער והכאב בפניה כה אמינה ומשכנעת, שנוגה מהדקת את הצעיף האדום לצוואר בחרדה, כאילו לא שחקנית עומדת מולה, אלא שותפה אומללה שהגיחה מן העבר.

– מה פשעה? היא שואלת בלחישה את השופט לאחר שהנאשמת נעלמה.

– רצח... של בעלה...

– למה?

– את זה תדעי כשתראי את הסרט, הוא עונה באירוניה, אם יהיה כאן בכלל סרט.

כל שחקני המשפט כבר נבלעו בכיתה שהפכה לבית-הדין, אבל המצלמה עדיין מסרבת לשחרר את המושבעים. הגיעה העת להכריז את פסק-הדין של המשפט שבעצם עדיין לא התחיל.

וכפי שנקבע מראש, השופט הכבד מזדקף וקם ממקומו ועונה בקול רם ובארשת של סיפוק על השאלה שעדיין לא נשאלה.

– אשמה.

אבל ההנאה הפתטית שלו אינה מוצאת חן בעיני הבמאי, והוא דורש ממנו לחזור שוב על המלה. אלא שהניצב הוותיק אינו יכול להשתחרר מן השמחה שמשרה עליו התפקיד הקטן.

אז פונה הבמאי אל נוגה ומבקש ממנה לקום אף היא ולהכריז את אותו פסק-דין.

- אשמה, היא אומרת בפשטות, קולה רך. הבמאי נראה מרוצה והוא שואל אותה אם היא יכולה לומר את זה גם באנגלית. ושוב היא מבטאת את המלה הפשוטה ברוך ובעצב, הפעם באנגלית. המפיק לוחש משהו באוזנו של הבמאי והלה שואל את נוגה אם היא יודעת גם שפות אחרות.
- כן, הולנדית וקצת גרמנית.
- אז בבקשה, גם בהולנדית וגם בגרמנית.

תחילה היא מתבלבלת, אבל מתעשתת וחוזרת על האשמה גם בשפות האחרות (39-38).

המילה "אשמה" נאמרת במסגרת תפקיד, במסגרת סרט, והיא לא רלוונטית לנוגה כלל. אחר כך בדרך חזרה הביתה אומר לה ניצב חבר: "אמרת את זה כל כך יפה 'אשמה', שכאילו התכוונת לעצמך". נוגה לא התכוונה לעצמה. אמרו לה להגייד מילה, אבל המילה הזאת שהיא אמרה בקונטקסט אחר לגמרי, המילה הבודדת, חוזרת והופכת להיות מילה שבעצם מתכוונת גם אליה - "את אשמה".

אָתְמַצַּת את הסיבה שבגללה נוגה לא ילדה ילדים - זה קשור ליחסים בין הוריה. המיטה הזוגית הזאת שבספר, האהבה הזוגית הזאת, האהבה העצומה הזאת בין הוריה, בינם לבין עצמם, לא נתנה לה מקום משלה. אמנם בדרך כלל ההורים לא נותנים לילד או הילדה להיות נוכחים בזמן יחסי המין ביניהם, אבל עדיין יש במיטה הזוגית הזאת של ההורים מקום בשבילם, גם לילד בפנטזיות שלו. כאשר הילדים באים אלינו בלילה למיטה לפעמים, הם בעצם רוצים להיות שותפים במעשה האהבה שמתרחש. האב והאם לא נתנו לה מרחב שותפות בתוך מעשה האהבה שלהם. היו להם גבולות. הם אהבו אותה, כיבדו אותה, אבל לא נתנו לה שותפות בתוכו. לכן כאשר האב מת, יש לה אפשרות ליצור יחס עצמאי גם כלפי האב וגם כלפי האם. בהתחלה נוגה נשארת עם האם בלבד, וזה מגיע לידי כך שבסוף היא מנגנת את היצירה של דביסי *La mer* - "הים", וגם "האם"; היא אומרת "אני אנגן אותך". כלומר, אחרי שחבילת הזוגיות הצמודה הזאת של האם והאב נפרדה, פתאום יש לה מרחב להיות בדיאלוג נפרד עם האם, ולאחר מכן בדיאלוג נפרד עם האב. נכון שכלפי האב יש לה טינה. כאשר השכן פומרנץ שואל אותה אם ביקרה בקבר אביה ומציע לה ללכת, היא מספרת לו שבזמן הקבורה של האב היא לא בכתה. מדוע? משום שזה הצליח לו, הוא מת במין קלות כזאת... אבל זו כמובן לא הסיבה. ולכן היה צריך ליצור יחס נפרד אל האב, וזה קורה בסצנה האחרונה שבה היא מנגנת אתו עם דמותו של הנבלן הישיש היפני. המוזיקה חשובה לי מאוד, ואני אוהב אותה מאוד. העובדה שנוגה קשורה לנבל, ושהיא

מנגנת – והייתי צריך לעבוד נכון בכל מה שנוגע למה שהנבל יכול לנגן ומה שהנבל לא יכול לנגן, ואיך בנוי הנבל. המוזיקה הזאת שהיא לכאורה המקצוע שלה, היא שעושה את ההובלה אל הסוף שבו המחזור חוזר. אני לא יודע מה נוגה תעשה אם יכולת הפריזן הזאת, אבל זהו כבר הבקע שיצרתי.

אומר עוד כמה מילים על נוגה. הרגשתי אותה כל כך בתוכי, שאפילו לא רציתי לתאר אותה. אמרתי, אני יודע מהי, וגם הקורא ידע. אבל כאשר נתתי לאשתי לקרוא את אחת הטיוטות, היא אמרה שלא יודעים איך היא נראית בכלל – קטנה, גדולה, נאה? אני אמרתי, נאה ודאי, לא יפהפייה אבל נאה. והיא אמרה, אתה יודעת מה, תן לה איזו גומת חן שתהיה יותר נחמדה. ואני אמרתי בסדר, ונתתי לה גומת חן.

כאשר הילדים הדתיים הרגזו אותה, נוגה הלכה לקנות שוט כדי להצליף בהם, אשתי הזדעזעה; ואני אמרתי, כן, זו בחורה שתקנה שוט. היא לא תצליף בהם, אבל היא מסוגלת לאיים בשוט. הייתה לי הרגשה שלה, ואני בטוח שמבחינה זו, וכך גם שמעתי מקוראים רבים, העברתי אותה. נוגה לא בחורה קלה, אבל הולכים אתה, והיא גם לא בחורה מסכנה במוכן הזה. אלא שיש רבים מאתנו שצריך קצת לזעזע אותם, קצת לסדוק אותם, ולתת להם אפשרות ללכת ולעשות עוד התפתחות שהם חשבו שלעולם לא יגיעו אליה.

